

ФОРМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Законодавство України та практика його застосування передбачають досить значний обсяг засобів та способів реалізації права на захист прав та законних інтересів суб'єкта господарювання. Безліч з них є проявом певної "творчості" фахівців у галузі права, які діють в інтересах суб'єкта господарювання й залежать від обставин справи.

Вибір конкретних шляхів захисту прав та інтересів є похідним від дозволяючих норм закону, на кшталт передбачених у статті 20 Господарського кодексу України та нормативно-правових актів, що визначають правовий статус органів впливу на порушника при захисті суб'єкта господарювання. Визначати детальний та чіткий перелік засобів та способів захисту суб'єкта господарювання в законодавстві є недоцільним.

Комплекс внутрішньо погоджених організаційних заходів щодо захисту прав і охоронюваних законом інтересів є формою захисту. Форму захисту суб'єктивних прав розуміють як встановлений законом порядок захисту права, що здійснюється тим, чи іншим юрисдикційним органом притаманними йому методами, які залежать від його правової природи [1, с. 316 – 317].

Важливого значення має розмежування форм захисту та конкретних способів і засобів захисту, за допомогою яких реалізовується захист. Форма захисту є більш широким поняттям, яке включає в себе такі шляхи реалізації, як певні прийоми, способи, засоби, порядки, методи тощо, в якості складових елементів, розмежованих за характером і сферою реалізації, їх втілення.

Формою захисту можна розуміти діяльність, спрямовану на захист права та законного інтересу, в дозволені законом межах, а також із використанням наданих особі можливостей встановлення преюдиції, застосування норм права, обрання порядку, засобу та способу захисту тощо.

За радянських часів поширеною була думка про розмежування форм захисту за наявністю спору між учасниками правовідносин. Однак подібні твердження не враховували, що конфлікт інтересів не завжди передбачає можливість визначити наявність спору, а відповідно, спірного чи безспірного порядку його вирішення. Адже сторони схильні вирішувати конфлікти самостійно, в позасудовому порядку захисту, в тому числі із використанням третіх осіб, що не є судом і сприяють більш універсальному урегулюванню конфлікту, й містить спільні ознаки спірності та безспірності.

За таких умов способи, засоби, порядки можна звести до двох форм захисту прав та інтересів, які застосовуються на практиці: судові (реалізуються в судовому порядку, через визначений державою процесуальний закон) та позасудові (реалізуються через процедури, передбачені чи не заборонені законодавством, й виражають певну поведінку).

За суб'єктивним складом та характером зв'язку особи, що уповноважена вирішувати спір та учасниками спірних правовідносин виділяють вирішення спору за допомогою: юрисдикційного акту однієї зі сторін правовідносин; акту органу, що не є учасником спірних правовідносин, але пов'язаного з одним або обома учасниками спірного правовідношення; діями органу, що не є учасником спірних правовідносин і не пов'язаний з ними правовими або організаційними відносинами, крім процесуальних [2, с. 162].

Однак відповідний розподіл більше зводиться до юрисдикційних та неюрисдикційних форм. Саме такий розподіл є традиційним.

Юрисдикційна форма захисту передбачає можливість захисту у судовому (шляхом звернення до суду) чи адміністративному порядку (звернення до уповноважених державних органів, посадових осіб). До неюрисдикційної форми захисту включають, зокрема, самозахист, який передбачає можливість застосування особою різних способів, засобів, заходів захисту, зокрема заходів опе-ративного впливу [3, с. 305]. При цьому, неюрисдикційні форми є більш еластичними та здатними як захистити порушені права та інтереси, так і не допустити погіршення становища особи, а отже є ефективнішими.

Досить виправданою є розмежування захисту на процесуальні та позапроцесуальні форми, що відрізняються між собою мірою застосування визначеного процесу, правил взаємодії, поведінки тощо, як сукупності діяльності суб'єктів правовідносин. Частіше відповідне розмежування зводиться саме до юрисдикційних та неюрисдикційних форм захисту, сутність яких залежить від спільних ознак рівня регламентованості процесу.

Виокремленню підлягають такі форми захисту як доюрисдикційна, що застосовується окремо від юрисдикційної до звернення до створеного державою органу за нормою законодавства та поза-юрисдикційна, що є тісно пов'язаною із неюрисдикційною формою, однак передбачає більший ступінь свободи застосовуваних порядків захисту. Вказаний розподіл є таким, що не суперечить розподілу за суб'єктним складом, за яким виділяються судові та позасудові форми захисту й доповнюють одне одного. Окремо виділяють судову, адміністративну й самостійну форми захисту, а за деяких умов ще й захист прав, який здійснюється органами та (або) особами, які не є суб'єктами цієї форми захисту [4, с.20].

Така класифікація форм захисту прав та інтересів є неприйнятною, оскільки вона не передбачає можливість існування не пов'язаних із вказаними формами способів захисту, які реалізуються у інших, в тому числі, новітніх альтернативних порядках захисту. Самостійна форма захисту є нічим іншим, як самозахистом, який не можна ставити на один рівень із позасудовим захистом, адже він є його частиною. Здійснюваний же захист органами чи особами, які не є суб'єктами цієї форми захисту є суто звуженням альтернативного вирішення.

Передбачаються і лише дві форми захисту – судова та не судова. При чому не судова форма активно використовується лише шляхом захисту своїх прав та інтересів через звернення до органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування [5, с. 59]. Таку позицію вважаємо прийнятною за умови розширеного об'єктивного розуміння не судової форми захисту не лише як звернення до несудових органів, а й через інші позасудові порядки, що не є юрисдикційними, на кшталт самозахисту, досудового порядку.

В свою чергу, не потрібно ототожнювати позасудовий захист із позасудовими формами захисту, адже перший є більш широким поняттям, що покликане поєднати всі аспекти захисту без звернення до судових органів.

Окреме місце в системі позасудового захисту посідають самозахист, адміністративно-господарський захист та альтернативний захист, які є позасудовими формами захисту з яскраво вираженими особливостями, недоліками та перевагами, ознаками юрисдикційності й неюрисдикційності. Таким чином, теоретичні надбання не мають чіткого розподілу форм захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання, що потребує додаткового дослідження та виведення системного розуміння розподілу.

Список використаних джерел:

1. Антонюк О.І. Деякі аспекти визначення місця самозахисту цивільних прав у системі правового захисту / О.І. Антонюк // Донец. ін-т внутр. справ України. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2002. – № 3. – С. 314 – 321.
2. Курылев С.В. Формы защиты и принудительного осуществления субъективных прав и право на иск. / С.В. Курылев // Труды Иркутского гос. университета. Серия юридическая. – 1957. – Вып. 3. – С. 144 – 217.
3. Корпоративне право України: підручник / В.В. Луць, В.А. Васильєва, О.Р. Кібенко, І.В. Спасибо-Фатєєва [та ін.] ; за заг. ред. В.В. Луця. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 384 с.
4. Свердлык Г.А. Способы самозащиты гражданских прав и их классификация / Г.А. Свердлык, Э.Л. Страунинг // Хозяйство и право. – 1999. – № 2. – С. 16 - 27.
5. Кіщак Ю. Форми захисту прав і свобод особистості в процесі земельної реформи / Ю. Кіщак., В. Паліюк // Підприємництво, госп-во і право. – 2001. – № 9. – С. 59 – 60.